

Otsagi'ko Ahakariak

Ipui au Luzaiden artua dut, naiz eta Zaraitzu (Salazar) aldeko gertaera izan. Dominika Ofizialdegik txikitan ikasia omen zuen, eta itzez itz errepikatzen zuen. Anitzetan etzituen ulertzen erraiten zituen itzak, ez baidira Luzaiden ala erraiten.

Artzain bat bere etxolan zegolarik, joaiten zazko iru gizon ahaka egitera. Artzaina frantsesa zen; besteak Salazar aldekoak.

—Ahakai, frantx! (1).

—Utzak ahakai ori.

—Ahakai, frantx!

—Utzak ahakai ori eta emain diat errial bat...

Eta frantx pekore makur, mutur zikin orek ateatzen du nabaka gorri bat sakelatik; fuaten da peko darte artara; or iten du makila mihikola mahakola't; buru txikienaz beregana, aundienaz neregana... bati panparriko, bestiai panparriko.

Piarres ori baizen armetan obekienik usatua, ori zen xauzitera geihenik saltatrua.

Denbora jua, denbora jin, etortzen dira Otxagiko besta aundi oriek. Frantx pekore makur, mutur zikin ori etortzen da onara. Jua ten nitzako ondo-ondora:

—Bortian gizon, bana emen ez!

—Nolaz ez? Emen e, behar bada...

Nik muxukina (2) eskein, ta arek eman.

Nik tiratzen dakot urdan kaka bera-beratzez, xartzen dakot sudurra kakaxu.

Arek tiratzen daat arri-kalla (3) lehun batez, xartzen daat sudurra cdoltxu.

Austen dazkit iru ortz eta lau agin, heldu bai dira zazpi. Ene-tako bazen muxukinik aski!

Itzuli zen, saltratu zen; Irabi'ko zubia iru bringoz pasatu omen zuen. Zabollak (4) zango muturretano kakaz beteak omen zituen.

Nik ez nuen ikusi; ikusi zuenak erran zuen. (1963'an artua).

* * *

Emen ateratzen diren zonbait itzen agerpena.

1. Ahakai = ahari; «ahaka'itera», erraiten zidan. Udazkenean ardi zahar eta ahari billa ateratzen omen ziren mendira. Nik uste «ahakai'itera» izango dela (ahakai egitera).

Luzaiden ere ibiltzen da itz ori; «ahari» erran nahidu batzutan eta, beste zenbait aldiz aren aragia. Buxerian aditu izan dut jendeari au galdegiten: «Ahakaia edo aretxikia?» (Carnero o ternera?)

«Frantx».—Alde ontakoak angoari erraiten dakona.

2. *Muxukina*, muturrekoa. Itz onek, Urdiain'en esaten den batekin ikustekoa izan lezake. *Elkar-joka* dabiltzala esateko, *muxinkuen* dabiltzala esaten dute. *Mutxikan*, ez da gauza bera; *jostetan* esan nahi du.

Beste itz batzutan ere artu-eman aundia ikusten da. Bai Altsasu'n nola Urdiain'en, *Aitajuna* eta *amandrea*, aitona eta amona dira. Erronkari'en eta Zaraitzu'n *aitajina* eta *amandrea* bildu nituen. *Fuan*, joan: «fua ten da peko darte artara». Urdiain'en ere *fan*. «Ez fatia zukaken!»

3. *arri-kalla*, ibaietako arri borobilla; eskin gabekoa.

4. *zabollak*; erdaraz, pantalones.

Luzaide aldean bezal-bezala, «muturretano» (ez, muturretaño). Urdiain'en ere ez dute «ñ» ori asko ibiltzen: etxeraindo (ez, etxeraño); izan ginan; Birjina; gordina. Au ura baindo obia (ez, ura baño obia).

Erri guzitan gertatzen da aldameneko erran eta esaerak beren izkuntzan ibiltze ori. Luzaidarrek beste auzo batzuk bazituzten: aetzak. Aetzen gauza frango kondatzen dute. Ona emen Napoleonen gerla denborako gertaera bat.

Bentarte aldera arribatu zielarik frantsesak, aetz oiek atera omen zitzaizkien arrañamendu bila. Gizonxka beltz, itxura gabeko batzu izan behar zuten, gaizoak.

Frantzesen aintzindariak galdegin omen zien:

—Eztzena gizonik zuen errian?

Eta besteak. itzetik ortzera:

—Gizonak fan dire gizonetra; ta gu igorri gitzie zuetra.

* * *

Alderdi orietan eskuara galduz bai dioa, komeni izango litzake an-emenka bilduak diren erran zahar guziak elgarretaratu eta nolabait bilduma berexi baten egitea. Eta lenbaitlen obe.

SATRUSTEGI JOXE MARY.